

Borbély Zsolt Attila

A belső választások és a belső parlamentarizmus viszonyrendszere

A Romániai Magyar Demokrata Szövetség az egyetlen olyan magyar érdekképviseleti szervezet a Kárpát-medencében, mely képes volt a kezdetek kezdetétől megőrizni az általa képviselt nemzeti közösség politikai akaratképzésének "monopóliumát". A Felvidéken eleve "többpártrendszer" alakult ki a magyar közösség képviseletére, a Délvidéken egységes érdekképviseletként induló VMDK néhány év elteltével oszlásnak indult és fokozatosan teljesen elvesztette jelentőségét, rövidesen 6 magyar párt működött a "helyén", a megmaradt VMDK-törődéket is beleértve.¹ Kárpátalján a KMKSZ egységét ugyan nem sikerült megtörni az időközben létrejött szatellit-szervezeteknek, de e fantomszerveződések anyaországi támogatottsága miatt hihetetlen küzdelembe és energiába került az "anyaszervezetnek" megszerezni az egyetlen parlamenti helyet, amit az első ciklusban a KMKSZ-en kívüli Tóth Mihály töltött be.²

Érdekes helyzet, hogy a Trianonban elszakított magyar nemzetrészek közül éppen a legszámosabb, az erdélyi magyarság politikai ereje tömörül egyetlen szervezetben mindmáig. Az RMDSZ egységét külső kihívás már többször is érte. A minden jel szerint a román etnokratikus hatalom által fabrikált Független Magyar Párt, majd az ebből létrejövő Romániai Magyar Szabad Demokrata Párt egyetlen mandátumot sem tudott szerezni. Az önmagát székely etnikai pártként meghatározó Székely Ifjak Fóruma sem tudta megszerezni azt a kedvezményesen megállapított szavazatszámot, mely a parlamentbe való bejutáshoz az etnikai pártok számára egyetlen helyet biztosít. (Kb. 1200 szavazatra lett volna szükség.)

Az RMDSZ egységét több tényező biztosítja. Az egyik, megítélésem szerint az, hogy az erdélyi magyar politikai érdekképviseleti intézményes kerete "befagyott". A Szövetségnek sikerült elfogadtatnia magát a választóközönsséggel és sikerült tömegmeggyőződésévé érlelni néhány kétes értékű sztereotípiát. Az "egységben a jövő", "nekünk csak az RMDSZ az esély" stb. típusú jelszavak mögöttes üzenete, hogy az egységet veszélyeztetők a jövőt, az esélyt veszélyeztetik. Ugyanakkor arról is elterelik a figyelmet - s ezért bátorkodtam e sztereotípiákat kétes értékűnek nevezni -, hogy a szervezeti egység pusztán az egyik eszközjellegű megoldás a magyarság érdekképviseletének hatékonysága érdekében s nem öncél. Míhelyt a cselekvési irány nem megfelelő (nem konvergál a közösség távlati érdekeivel)³, az egység egyenesen kárhozatos, hiszen minden erőt elprédál.

Az RMDSZ-ben, sőt az egész erdélyi magyar közéletben az egység értéke tabuként tisztelt mítosszá lett, s a tabusértők politikai tőkecsökkenéssel vagy teljes periferizálódással fizetnek.

Anélkül, hogy túlértékelném az erdélyi magyar választóközönsség demokratizmus iránti igényét, le kell szögezmem, hogy a Szövetség vezetősége által sulykolt egységpropaganda hatékonysága részben annak köszönhető, hogy a közvélemény-meghatározó értelmiségi elit nagy részét az RMDSZ-vezetés meggyőzte arról: a Szövetség képes integrálni minden politikai irányzatot, képes arra, hogy a különböző színezetű politikai csoportok egymásnak feszülését a szervezeten belül feloldja és kifelé az egységes politika látszatával és/vagy tartalmával jelenítse meg. Ebben pedig nagy szerepe lehet annak, hogy 1993 januárja óta az RMDSZ "politikai berendezkedésének", szervezeti felépítésének alapját a klasszikus parlamentáris elvek képezik.

E parlamentáris elvek lefektetésével egykorú a belső választások célkitűzése, az a politikai issue, mely e lapszám tematikáját adja. A két vitaindító jól kiegészíti egymást. Birtalan Ákos gondolatfűzére hűen ábrázolja, hova jutott 1993 óta az RMDSZ: a belső választások eszméjét a hivatalos programnak megfelelően felvállaló vezérpolitikus maga minősíti eretneknek saját elképzeléseit. Toró T. Tibor a politológiai analízis eszközeivel nyúl a témához: pontokba foglalva elemez, mérlegel előnyöket és hátrányokat, s rámutat a probléma gyökerére: az RMDSZ-t a kezdet kezdetétől megosztó két ellentétes jövőkép szervezeten belüli együttélésére. Az "etnikai (verseny)párt" és az "autonóm közösségi önkormányzat" (Toró megnevezései) hívei annyira különbözően appericipiálják a valóságot és képzelik el az erdélyi magyar társadalom jövőjét, hogy vitájuk épp annyira soha le nem zárulnak tekinthető, mint a jobb- és baloldali gondolkodás több száz éves vitája ideológiai síkon.⁴ A kormányzati szerepvállalással egy olyan szkizofrén helyzet jött létre, melyben a kisebbségi léthelyzetben gondolkodó, a másodrendű állampolgári státust de facto elfogadó tábor a hivatalos program ellenére rákényszeríti a Szövetségre a maga stratégiáját. E stratégiába nem illeszthető bele az RMDSZ-program és nehezen kivitelezhető e stratégia a szervezeti önkormányzat elvén épülő alapszabály mellett.⁵

A két vitairat - meglátásom szerint - fel nem róható módon nem sok szót pazarol a belső önkormányzatiság elvének (végső soron ez a belső választások elvi kontextusa) történeti dimenziójára.⁶ Tanulmányomban ezért is foglalnám össze, hogy miként jutott el fokozatosan az erdélyi magyarság politikai képviselete az általam "belső parlamentarizmusként" meghatározott működési struktúrához, majd a Szövetség "parlamentáris" működésének ideáltípusos modelljét rajzolnám fel az alapszabályzati rendelkezések ismertetésével, illetve igyekszem röviden felvázolni, hogy a parlamentáris-demokratikus modell mennyire tudott érvényesülni a Szövetség tényleges működésében, s milyen hatással volt a belső demokráciára a kormányzati szerepvállalás, végül a belső választások jelenleg tervezett módjáról szólnék pár szót.

1. Előzmények

1.1. Az RMDSZ megalakulása és útja az első kongresszusig

1989 decemberében a temesvári spontán népfelkelés hatására a már július óta szervezkedő Nemzeti Megmentési Front elérkezettnek látta az időt a cselekvésre. A hadsereg és a titkosrendőrség december 21-éről 22-re virradó éjjel átállt: megtörtént a hatalomváltás.⁷ Az erdélyi magyarság egyes szerveződései sejtjei már 20-21-én megalakultak, de az első országos elfogadásra találó nyilatkozatot egy bukaresti értelmiségi csoport adta közre december 25-én.⁸ A bukaresti megalakulás nem sok jót ígért a magyar politikai igények autentikus megjelenítésének és az önálló magyar érdekek artikulálásának, a belső pluralizmusnak a szempontjából - ezt támasztja alá Domokos Géza azon elhíresült kijelentése is, miszerint azért kellett az RMDSZ-t Bukarestben megalakítani, hogy elejét vegye a "felelőtlen" erdélyi magyar kezdeményezéseknek. Ugyanígy a szervezet névválasztása is negatív üzenetet hordozott az erdélyi magyar nemzeti önkormányzatiság hívei számára. *Romániai* ként meghatározni az *erdélyi* magyarság egységesnek szánt politikai érdekképviseletét - minimum történelmi-kulturális érzékletlenség volt. (Romániaiságról akkor is beszélhetnénk, ha az erdélyi magyar kollektívum az utóbbi két évtizedben jelent volna meg az országban. Az erdélyiként való önmeghatározás *őshonosságunkat* hangsúlyozta volna.)

A magyar településeken gombamód szaporodó alapszervezetek képviselőinek első találkozója Kolozsváron került sor, 1990. január 7-én. Lényegi döntések csak a későbbi értekezleteken, január 13-án Marosvásárhelyen, illetve február 23-24-én Sepsiszentgyörgyön történtek. Itt már szóba kerültek érdemi, alapszabályzattal és programmal kapcsolatos kérdések, vita volt a szervezet nevével kapcsolatban. (Katona Ádám Marosvásárhelyen vetette fel, hogy szerencsésebb lenne "Erdély"-nek szerepelni a szervezet nevében Románia helyett, de a kész tények ereje, a lassan már bejáratottá vált RMDSZ név nagy többséggel győzött.) Sepsiszentgyörgyön integrálták elnökségi szinten az ifjúsági küldötteket s ugyanitt választották meg közfelkiáltással Tökés Lászlót az RMDSZ tiszteletbeli elnökévé.

1.2. A Nagyváradi Kongresszus (1990. április 21-22.) fontosabb mozzanatai

Az elemzők nagy része a Nagyváradi Kongresszusra vezeti vissza az RMDSZ-t megosztó legfontosabb ellentét kialakulását. Tény, hogy addig eltelt pár hónapban is voltak belső viták az alkalmazandó politikai stratégia kérdésében, ezek azonban esetlegesen merültek fel aktuálpolitikai reagálási kényszerek kapcsán, s egy-egy politikai magatartásforma - néhány kivételtől eltekintve - nem volt köthető adott személyekhez.⁹

A Nagyváradi Kongresszuson a politikai taktika, a stratégia és a célkitűzések tekintetében egyaránt egymásnak feszült a továbbiakban az RMDSZ önfejlesztését nagyban meghatározó két

irányzat.¹⁰ A politikai táborok kialakulását nagymértékben katalizálta a törésvonalak részbeni egymásra épülése: az egyik oldalon a gyökeres megoldások keresését, a konfrontációt is vállaló, kompromittálatlan személyekből álló csoport jelent meg, akik mellett az RMDSZ fiatal politikusi, az RMDSZ-en kívül szerveződött, de vele szoros szövetségben működő MISZSZ aktivistái a leghatározottabban elkötelezték magukat. Ezen politikai vonulat a kezdet kezdetétől fogva a nemzeti örendelkezés elvi talaján állt és a minél nagyobb - igaz, országon belüli - nemzeti önállóság elérésében látta a magyarság fennmaradásának zálogát. E csapat koncepcionális győzelmét jelentették évekkel később a brassói határozatok, melyek nélkül ma, az RMDSZ-nek a román pártstruktúrába való beépülés idején aligha folyta vita még a "belső választásokról".

A másik oldalon a bölcs önmérséklet jelszava alatt az időnként szükségképpen elvtelen kompromisszumok kötésében már némi gyakorlatot szerzett RMDSZ-es nomenklatúra állt, melynek tagjai többségükben jóhiszeműen vagy karrierizmusból, de lényegében kiegyeztek a korábbi rendszerrel.

A Nagyvárad Kongresszuson elfogadott dokumentumok óvatosan fogalmaznak, de elősejlenek már a belső demokrácia, a belső parlamentarizmus alapvonalai. A program¹¹ *Kisebbségi önszerveződés* című fejezetében vázolt társadalomkép megvalósulása kétségtelenül kívánatos, de távolról sem jelentheti a végcél egy megmaradni óhajto kisebbség számára. A program szerint ugyan a *helyi önkormányzati rendszer* keretét adna *"a szabad nyelvhasználatra, az anyanyelv mellett más nyelv megválasztására a közigazgatásban és a közéletben, az anyanyelvi oktatás megszervezésére, a közművelődési intézmények és egyesületek autonóm működtetésére, az önálló gazdasági és pénzügyi élet kibontakoztatására"*. Amennyiben viszont ez így lenne, a megjelölt intézményrendszer már messze meghaladná a helyi önkormányzati rendszer által szabott kereteket s lényegileg gazdasági-kulturális autonómiát jelentene. Véleményem szerint ebben az esetben is az RMDSZ kezdeti korszakára jellemző "mondom is, meg nem is" óvatoskodó technikával van dolgunk. Az RMDSZ programjának megfogalmazói alighanem úgy vélték, a románság "befogadóbb" az autonómia tartalmi kérdéseivel szemben, s ezért választották ezt a sajátos megoldást, hogy a helyi önkormányzati rendszerbe próbálták belekényszeríteni végső soron az egész RMDSZ-politika lényegét és létértelmét jelentő önállósodási, örendelkezési programot.

Előremutat viszont az azonos fejezetcím alatt szereplő, az önszerveződés lehetséges és kívánatos útját megjelölő 14-es pontban foglalt kitétel, mely témánk szempontjából egyébként még relevánsabb, miszerint *"hosszabb távon"* az RMDSZ támogatja az önkormányzati rendszer csúciszervként működő, a különböző politikai platformokat, érdekvédelmi, gazdasági, kulturális, felekezeti és tudományos egyesületeket tömörítő kisebbségi parlament tervét és elgondolását, amely a kisebbségi társadalom koordinálását, önszervezését és önvédelmét hivatott biztosítani". Sajnos e *"hosszabb távú"* építkezésre s az alapszabály megfelelő módosítására csak közel három elvesztegetett év múltán, a Kolozsvári Nyilatkozatot követően, a Brassói Kongresszus határozatai értelmében került sor.

1.3. A Vásárhelyi Kongresszus, 1991. május 21-22., az Országos Elnökség működése, újabb lépések a belső örendelkezés, a belső pluralizmus felé

A Vásárhelyi Kongresszuson világossá vált, hogy a szervezet középtávon két eltérő politikai filozófia és világszemlélet között fog öröklődni, hogy Tökés László felszólítása az egység megőrzésére legfeljebb csak formálisan követhető, a *"közös szó, az egység megtalálása"* illúzió. A tiszteletbeli elnök megnyitó beszéde az erdélyi magyar nemzetelvű politika erkölcsi példabeszédének is beillett, jelszavai (bátorság, egység, radikalizmus) és a mögöttük felsorakoztatott érvanyag akár az előrelépni kívánó szárny katekizmusa is lehetett volna. A radikalizmust Tökés László a "gyökeresség" értelmében használva, hívta fel a kongresszus figyelmét a gyökeres kérdésfeltevés, a gyökeres megoldások, a múlttal való gyökeres szakítás elengedhetetlenségére.

A kongresszuson szóba került a Domokos-féle eseménykövető, defenzív politikai magatartás kiúttalansága. Borbély Ernő határozott hangú, kategorikus felszólalásban mutatott rá: Szöcs Géza kisebbségi törvénytervezete az első törvényjavaslat¹², amit az RMDSZ a parlamentbe esetleg benyújt. Beszédében világosan megfogalmazódott a Szöcs Géza körül csoportosuló szárny természetjogi jogfelfogása:¹³ *"...radikalizmusunkban az a felfogás is benne van, miszerint nem jogokat kérünk, hanem minket bizonyos jogok megilletnek. (...) Hogy megadják-e nekünk ezeket a jogokat, az a román nemzet felelőssége. Parlamenti frakciónk politizálásának lehetne ez is az alapelve."*¹⁴

Borbély Imre, a Temesvár Társaság egyik szürke eminenciása, a Temesvári Kialtvány egyik ötletadója, több civil kezdeményezés vezetőségi tagja¹⁵, Temes megyei küldött egy helyzetelemző tanulmányt osztott szét¹⁶, melynek végkonklúziója, hogy a romániai magyarság politikai célja a társnemzeti státus elnyerése kell hogy legyen. Az eszmefuttatás következtetésének értelmében az RMDSZ-kongresszus, mint az erdélyi magyarság legmagasabb legitím reprezentatív fórumának nemzetté kellett volna nyilvánítania az általa képviselt közösséget: ezt diktálja a romániai magyarság számából, önálló társadalom-, sőt szükség esetén államalkotó képességéből, történelmi tapasztalatából, valamint a román propaganda-apparátus ez irányú felkészületlenségéből kiindulva a józan megfontolás.

A javaslat Borbély Imre kérésére nem került végül is megszavazásra, hiszen, mint a szerző kiemelte, ilyen feszítív gesztust csak közfelkiáltással lehet megtenni, amire nem volt már esély. Bekerült viszont a programba az erdélyi magyarság önmeghatározásaként a társnemzeti státus definíciója Balázs Sándor megfogalmazásában: az erdélyi magyar közösség *"önálló politikai szubjektum, államalkotó tényező, a román nemzet egyenjogú társa"*.

E meghatározás megítélésem szerint fontos előrelépés volt az autonómiaigény s a saját intézményrendszer követelésének explicit megfogalmazása irányában, hiszen a társnemzeti kategóriája (megvalósult példák: Belgium, Svájc) implicit magában foglalja a kisebbik nemzet anyanyelvének hivatalos nyelvvé emelése mellett akár a saját hadsereg, saját rendészeti szervek követelését is. Ezen önmeghatározás elvi-társadalomfilozófiai szinten mintegy megágyazott a Kolozsvári Nyilatkozat másfél évvel későbbi elfogadásának.

A Vásárhelyen megválasztott Országos Elnökség a Küldöttek Országos Tanácsának viszonylag ritka ülésezése (évi 2-3 ülés) és a kongresszus által ráruházott jogkörök révén legfontosabb döntéshozó szervvé vált. A korábban "kétfejű" (Kolozsvár-Bukarest) struktúrárt a centralizált belső szerkezet váltotta fel.

A belső pluralizmus intézményesítésének szempontjából az Országos Elnökség működésének jelentősége abban állott, hogy csapattá kovácsolta a testületen belüli "radikális" csoportot. Az elnökségen belül a korábban egyensúlyozni igyekvő Tökés László közvetlenül meggyőződhetett a magukat mérsékeltként meghatározók valódi politikai alapállásáról. Nota bene: az elnökség mandátumának végéhez közeledve Tökés László is aláírta az elnökség többségének nyilatkozatát, melyben megvonják a bizalmat Domokos Gézától. Kialakult a Szöcs-Tökés-Csapó-Borbély-Patrubány-Toró-vonal, melyet koncepcionális síkon Kolumbán Gábor szabadelvű politikus is támogatott. Voltaképpen e csapat indítványozta, fogalmazta meg és a hasonló gondolkodású KOT-küldöttek segítségével "verekedte ki" a Kolozsvári Nyilatkozat elfogadását, mely utat nyitott az autonóm politizálásnak és voltaképpen megteremtette ez elvi alapját annak a szervezeti keretnek, mely éppenséggel a belső választások révén töltődött volna fel tartalommal és nyert volna kétségbevonhatatlan legitimitást.

2. A Kolozsvári Nyilatkozat

Az RMDSZ működésében a parlamentáris elveket csak egy eszmei gátszakadás után lehetett érvényesíteni. Mindaddig, amíg a kollektív cselekvési prioritáslistát meghatározó módon befolyásolja a nyúltszívűek által vélelmezett román nemtetszés, addig nyilvánvalóan még megvitásra sem kerülhet az állammodell-elvű önépítkezés, a belső örendelkezés elve mentén való politizálás, a többszintű autonómiarendszer.

A Domokos-féle kurzus összeegyeztethetetlen volt a politikának autonómista elvi alapokra helyezésével. Szükség volt tehát egy olyan, minél magasabb fórum által elfogadott kollektív nyilatkozatra, mely egyértelműen leszögezi azt, ami félszavas utalásokban már addig is szerepelt az RMDSZ dokumentumaiban: a Szövetség politikájának elvi fundamentumát a belső örendelkezés joga adja, fő célkitűzése pedig egy olyan jogilag garantált autonómiarendszer kiépítése, mely biztosíthatja hosszú távon is az erdélyi magyarság fennmaradását Románián belül. E nyilatkozatot Kolozsváron elfogadta az RMDSZ-kongresszus utáni legfelső fóruma, a Küldöttek Országos Tanácsa. A történelmi jelentőségű nyilatkozat egyöntetű elfogadását - mely a Szövetség politizálásában éles cezúráként jelentkezett - csak az előzmények ismeretében lehet megérteni.

Az 1992-es választási kampány több síkon is megváltoztatta a helyzetet az örendelkezés szempontjából. Részint az elnökség tagjai, köztük a jelenleginél is nagyobb tekintéllyel és befolyással bíró Tökés László meggyőződhetettek arról, hogy a Domokos-vonal, ha kizorolni látja főbb képviselőit a kulcspozíciókból, akkor gondolkodás nélkül felrúgja a belső játékszabályokat.¹⁷ Másrésztől viszont az autonómia-program addigi ellenzői a pillanatnyi helyzet, valamint a kárpát-medencei konjunktúra, a többi nemzetiség autonómiaelvű politizálásának nyomására több olyan kijelentést tettek, melyek azt sugallták, hogy a célokat illetően nincs immár ellentét a két tábor között.¹⁸

Tökés László számára egyértelmű lehetett: itt van az áttörési lehetőség pillanata, elérkezett a kimondás gesztusának az ideje. A Küldöttek Országos Tanácsának (KOT) 1992. október 24-25-i ülésén Borbély Imre vetette fel egy egyértelmű *önrendelkezési nyilatkozat* elfogadásának szükségességét. Tökés László felkarolva az ötletet, elvállalta egy szövegjavaslat elkészítését. Az értekezlet második napján az elkészült szövegtervezet vitáján a felszólalók szinte minden hangot leütöttek, s szinte minden érvet felsorakoztattak pro és kontra. A magát mérsékeltnek nevező tábor ismét a "román barátaink"-ra hivatkozott, akikkel előbb egyeztetni kellene, az apokaliptikus víziókra fogékonyabbak Jugoszláviát emlegették. Tokay György frissen megválasztott frakcióvezető a pulpistust csapkodta a román alkotmánnyal, azt üvöltve, hogy nem ő alkotta ezt az alkotmányt, de amíg ez érvényben van, addig őt senki rá nem veheti a megszegésére.¹⁹ A véres látomásokkal küszködők nem tudták meggyőzni a jelenlevőket: a vészmadarat játszó küldöttek szövegének hitelességét nagymértékben csökkentette az akkor még egységes VMDK háborús viszonyok közepette elkészült autonómia-koncepciója.

A Nyilatkozat elfogadását követte az RMDSZ képviselőinek és szenátorainak a Szent Mihály-templomban az önrendelkezésre tett ünnepélyes esküje.

A Kolozsvári Nyilatkozat²⁰ szövegével kapcsolatban kiemelendő, hogy megismétli a társnemzeti önmeghatározást, majd a kiutat a *belső önrendelkezés*ben jelöli meg. A további szövegrészek egyértelművé teszik: a közösségek autonómiájának kiteljesítése a Nyilatkozat megfogalmazói számára is szinonimája a belső önrendelkezési elv érvényesítésének:

*"A romániai magyarság politikai alanyként államalkotó tényező, s mint ilyen, a román nemzet egyenrangú társa. (...) Kötelességünk felmutatni azt a megoldást, amely számunkra és az ország számára is kiút ebből a válságból. (...) Állítjuk, hogy ez az út a belső önrendelkezés útja. A belső önrendelkezési elv ugyanakkor egyetemlegesen előre is mutat, hiszen számos, már létrejött vagy most alakuló közösségi önkormányzat utal erre."*²¹

Az eskü szövegének tengelyében ugyancsak a belső önrendelkezés kategóriája áll. Legsúlyosabb mondatában egyedüli megoldásként jelöli azt meg: *"Hû magyarként szolgálni fogom népeket, mely bizalmával felhatalmazott, hogy érdekeik képviseljem, harcoljak teljes egyenjogúságáért, közösségi jogaiért és szabadságáért, küzdjek fennmaradásáért, melynek egyetlen szilárd biztosítója a belső önrendelkezés."*²²

A Nyilatkozat elfogadása és az ünnepélyes eskü megteremtette azt az elvi alapot, mely kiindulópontját képezhette volna a valódi autonomista önépítésnek. Hogy az események mégis más fejlődési irányt vettek, annak alapvetően két oka volt: az egyik a Tökés-ellenes bal-liberális értelmiség ellenállása és ringbe szállása, a másik a kialakult nomenklatúra pozícióörzési törekvése. A Kolozsvári Nyilatkozat után természetes lett volna, hogy a döntési kulcspozíciókba azok kerüljenek (vagy legalábbis a politikaalakító tényezők körében erőteljesen képviseltesék magukat), akik az önrendelkezés-elvű politizálás hívei voltak már több éve, csak a Domokos-féle vezetés minden eszközzel megakadályozta törekvéseik érvényesülését. Ezzel szemben az RMDSZ-establishment pozíciófélő tagjai mindent megtettek a döntési pozíciók megőrzéséért, illetve elfoglalásáért, szövetségest keresve és találva a Szabadelvű Körön részben kívül maradt bal-liberális intellektuel csoportban.

2.1. Az önrendelkezés-ellenes bal-liberális offenzíva

A Cs. Gyimesi Éva, Bányai Péter, Szilágyi N. Sándor nevével fémjelzett irányzat a Kolozsvári Nyilatkozat elfogadása után ideológiailag igyekezett alátámasztani a Domokos-vonal esetleges visszatáncolását. A román politikum a Nyilatkozat élére illesztett, az újkori román történelem egyik legfontosabb etalonjából, a Gyulafehérvári Nyilatkozatból idézett passzus dacára sem fogadta az RMDSZ új politikai kurzusát jelző dokumentumot osztatlan lelkesedéssel. Mint az várható volt, ismét beindult a román dezinformatív propagandagépezet, de az is tény, hogy az ellenzék akkori legtekintélyesebb figurája, Corneliu Coposu kiállt a Nyilatkozat szellemisége mellett.

Ezzel együtt eszaporodtak az olyan megnyilatkozások, melyek a Nyilatkozat elfogadását a "politikai nyomásnak" tulajdonították, a nyilatkozat elfogadói közül is többen magyarázkodtak, Domokos Géza több román újságban is a kolozsvári dokumentum szellemével ellentétesen nyilatkozott. Frunda György, az RMDSZ újonnan megválasztott strasbourg-i küldötte elsietettnek nevezte a kolozsvári dokumentumot. Emellett, mint az el nem kötelezettek tekinthető elemző, Tanczos Vilmos is rámutat, *"az autonómianyilatkozat elfogadása után a szabadelvű liberális tábor szabályos sajtóháborút indított az RMDSZ vezetőségének akkori »radikális fővonala«, a Tökés László-Patrubány Miklós-Szöcs Géza-Borbély Imre-tengely ellen"*.²³ A személyre irányuló támadások mellett azonban az önrendelkezési program létjogosultságát, időszerűségét, sőt legitimitását kétségbe vonó állítások is szép számmal előfordultak.

A liberális sajtóoffenzíva hangulati hátterét a *Felhívás a nyílt párbeszédre* című aláírásgyűjtő akció szolgáltatta, mely az RMDSZ vezetését zavaros vonalvezetéssel, párbeszédképtelenséggel vádolta, s eleve olyan hangnemben hívta ki a nyilvános vitára, amire a várható reakció a kezdeményezés figyelmen kívül hagyása volt. Mindemellett vitát nyitni egy olyan kérdésben, mely a legmagasabb fórum által eldöntetett, politikai abszurdum lett volna. Éppúgy abszurd volt elképzelni, hogy az önrendelkezés-elvű önépítés kezdetén az RMDSZ vezetősége teret szolgáltalt olyan vitának, melyben az egyik oldal nyilvánvaló szándéka az obstrukció és/vagy a destrukció.

2.2. Az Egyeztető Kerekasztal

A Kolozsvári Nyilatkozatot követően Egyeztető Kerekasztal alakult az RMDSZ egyes politikai erőinek képviseletével, melynek feladata hasonló volt a magyar Nemzeti Kerekasztaléhoz: megváltozott premisszákkal kellett lefektetni az adott nemzetrész létkeretének jogi vonatkozásait: a Brassói Kongresszuson előterjesztendő önrendelkezés-elvű alapszabály- és programmódosítási csomagot. A kerekasztal, melynek tagja volt Tokay György és Katona Ádám is, az RMDSZ-paletta két szélé²⁴, a már említett sajtókampány és a mögötte álló politikai erő kerekasztal melletti képviselete dacára igen hatékonyan végezte munkáját. Érdekes módon a kerekasztal moderátora a bal-liberális kampány egyik meghatározó figurája, Szilágyi N. Sándor volt, aki viszont e posztját közmegelegedésre töltötte be.

A kerekasztalnak sikerült egyrészt megteremteni az RMDSZ állammodell-elvű önépítésének tervét, amit a kongresszus módosítás nélkül el is fogadott, valamint a háromszintű autonómia programtételeit.

2.3. A Brassói Kongresszus

A Brassói Kongresszus volt az utolsó RMDSZ-fórum, ahol a többéves ellentétek fokozatos felszívódásában és a konstruktív közös jövőépítés lehetőségében még hinni lehetett.

Szöcs Géza előzetes bejelentéséhez híven, a kongresszuson nem jelöltette magát egyetlen tisztségbe sem, Domokos Géza is tartotta szavát, ő is visszavonult az aktív politizálástól.

A program kiegészült a háromszintű autonómia gondolatával, de a területi autonómia helyére Frunda György javaslatára közigazgatási autonómia került. Az erdélyi magyarság nemzeti közösségként való önmeghatározása sem került be a programba és az alapszabályzatba, annak dacára, hogy a Vásárhelyi Kongresszuson megfogalmazott és a Kolozsvári Nyilatkozat által megerősített társnemzeti öndefiníció benn maradt az egyes dokumentumokban. A kongresszus heves vita után elfogadta, hogy a hivatalos dokumentumokban minden egyes passzusba, ahol erdélyi magyar kollektívumról van szó (l. erdélyi magyarság, romániai magyarság, romániai magyar nemzeti közösség) a *"romániai magyar nemzeti kisebbség"* kifejezés kerüljön.²⁵

A Brassóban elfogadott határozatok közül a legjelentősebb a közösség önkormányzati modelljére vonatkozó alapelvek leszögezése.²⁶ Ez vetette meg voltaképpen az államelvű önépítés, a belső parlamentarizmus alapjait. A vonatkozó kongresszusi határozat első pontja kimondja: *"a romániai magyarság megmaradásának és fejlődésének biztosítója a belső önrendelkezés elvén alapuló közösségi önkormányzat"*. A továbbiakban a határozat rendelkezik arról, hogy az RMDSZ a fentieknek megfelelően a *"szervezeti önkormányzat elve alapján működik"* s *"az országos és területi vezető testületek kialakításánál, a hatáskörök megállapításánál ezt az elvet tiszteletben kell tartani akkor is, ha az RMDSZ Alapszabályzat minden esetben a megoldásról nem rendelkezik"*. Elvi éllal mondja ki a határozat azt is, hogy *"el kell különíteni és jól körülhatárolni a döntéshozó, a végrehajtó, illetve az ellenőrző szférákat"*. A határozat második pontja szól a belső választásról: *"A szövetségi tisztújításra általános, titkos és lehetőleg közvetlen választással kerül sor, amelyen az általános tagnyilvántartásban szereplő tagok vesznek részt."*²⁷ A továbbiakban a határozat leszögezi, hogy az Ügyvezető Elnökség két hónapon belül kidolgozza és az SZKT elé terjeszti a tagnyilvántartás egységsítésének módszerét, valamint azt is, hogy a Szövetségi tisztújítást két éven belül kell megtartani. A kongresszus egyben felruházta a majdan összeálló SZKT-t az Alapszabályzat és Program módosításának és kiegészítésének hatáskörével, azzal a megkötéssel, hogy e módosítások nem ütközhetnek a kongresszus határozataival.

A Brassói Kongresszus határozatait a magyar és a román kommentátorok egyaránt különbözőképpen értékelték. Egyetértés többnyire csak abban volt közöttük, hogy az általuk radikálisnak nevezett szármány térvesztését konstatálták. Ha a döntési pozíciókat vizsgáljuk, akkor akár igazat is lehetne adni e véleményeknek. Ha viszont tekintetbe vesszük, hogy a kongresszus mint a legfelső döntéshozó szerv akár el is söpörhette volna a kerekasztal ajánlásait, jó időre megállítva a Kolozsvári Nyilatkozat által megindított folyamatot, akkor a jelzett szépséghibák dacára egyértelmű az előrelépés.

3. Az RMDSZ új struktúrája, az "eszményi" belső parlamentarizmus

A Brassói Kongresszus határozatai közül a már bemutatott alapelveken kívül a legjelentősebb, jövőbe mutató döntés az új alapszabályzat elfogadása és az önépítkezés elveinek lefektetése volt.

Az elfogadott határozatok szerint az RMDSZ legfelső szerve a Szövetségi Képviselők Tanácsa (SZKT),²⁸ mely részben a bázis, részben a kongresszus irányában reprezentatív, részben korporatív elvek mentén jön létre, s mely a két éven belül megtartott általános, titkos, egyenlő és "lehetőleg közvetlen" választások eredményeként - legitimitását tekintve - *erdélyi magyar parlamentté* kell hogy alakuljon. Ez a szerv lenne azután hivatott megszabni a román féllel szembeni tárgyalási keretet, és átvállalni a román hatalommal megkötött politikai alku eredményeképpen az állami szuverenitás egy részét.

A végrehajtó funkciót az Ügyvezető Elnökség látja el, melynek legfőbb feladata a mindennapi érdekképviseleti, ügyviteli stb. feladatok mellett a gyakorlati önépítkezés konkrét tervének kidolgozása és megvalósítása. A testület élén az Ügyvezető Elnök áll, aki a kormányfő funkcióját tölti be. A miniszteri pozíciónak az Ügyvezető Alelnöki tisztség felel meg. Az RMDSZ "minisztériumai" a főosztályok. Megalakulásakor az Ügyvezető Elnökségen hat főosztály működött: a politikai, kulturális, oktatási, szervezési, önkormányzati és gazdasági. Később ez a struktúra többször változott, még az első "ciklusban" létrehozták az ifjúsági alelnökséget, a IV. kongresszuson megszüntették a politikai és a szervezési főosztályt (alelnökséget). A második "ciklusban", Cs. Gyimesi Éva lemondása után, összevonták a kulturális és az oktatási főosztályt. Az 1999 májusában megtartott Csíkszeredai Kongresszus után további változások voltak az Ügyvezető Elnökség struktúrájában: az ifjúsági alelnökséget leminősítették, viszont szétválasztották az önkormányzati főosztályt a területi szervezetek főosztályára, illetve a par excellence önkormányzati főosztályra.

A kormány szerepét betöltő testület a parlamentáris demokráciák nyugati modelljének megfelelően az SZKT többségének bizalmát kell hogy élvezze. (Az V. alapszabályzat-módosító kongresszusi határozat első pontja leszögezi: "*Az Ügyvezető Elnököt a Szövetségi Elnök javaslatára a Küldöttek Tanácsa választja meg és ugyanez hívja vissza. Az Ügyvezető Elnök felelősséggel tartozik a Képviselők Tanácsának.*") Mindeddig nem volt arra példa, hogy az SZKT megvonta volna bizalmát az elnök által mindvégig támogatott Ügyvezető Elnöktől. E pozíciójában Takács Csabát az SZKT többször is megerősítette, bár az első alkalommal elnyert 90%-os többség kb. 60%-ra apadt a második - a negyedik kongresszus utáni "mandátumának" - elnyerésekor. Ezt a többséget azonban meg tudta őrizni a továbbiakban, sőt szavazatnyi pontossággal felvitte kétharmadra, a harmadik mandátumának kezdetén, az 1999. június 19-i SZKT ülésen. Az Ügyvezető Elnökség működési szabályzata szerint hetente ülésezik, határozatait tagjai kétharmadának jelenlétében hozza, egyszerű többséggel. Az Ügyvezető Elnök primus inter pares, szavazata csak szavazategyenlőség esetén emelkedik az ÜE többi tagjának szavazata fölé.

A bírói hatalmat a Szövetség kétszintű etikai bizottsági rendszere képviseli. Az Állami Számvevőszéknek a gazdasági ügyekkel foglalkozó Szövetségi Ellenőrző Bizottság felel meg.²⁹

Az alkotmánybírósnak megfelelő szerv a Szabályzat értelmezésével megbízott Szabályzat Felügyelő Bizottság. Az SZFB hatáskörébe tartozik továbbá a platformok és társult szervezetek hivatalos dokumentumainak megvizsgálása az országos tetőszervezet programjával való konformitás szempontjából. Az RMDSZ társult szervezetei az SZFB SZKT elé terjesztett támogató javaslatával válnak az RMDSZ részeivé.

A politikai kérdésekben való két SZKT ülés közötti döntés joga a Szövetségi Elnököt illeti meg, akinek az alapszabályzat széles kinevezési jogkör is biztosított. Jól követhető a SZE jogkörének bővítése a Szövetség egyes dokumentumaiban. Voltaképpen a szövetségi "jogalkotás" utólag mintegy kodifikálta a de facto megszerzett jogköröket. (Lásd a IV. Alapszabályzat-módosító határozatot a Szövetségi Elnök megválasztásáról és hatásköréről, mely 8 pontban foglalja össze az elnök legfontosabb feladatait - 1993 Brassó -, majd az 1995-ös RMDSZ Alapszabályzat VII. fejezetét, mely 18 pontban foglalja össze a Szövetségi Elnök jogkörét, az 1997-es Alapszabályzat VIII. fejezetének 20 pontos felsorolását, végül az 1999-es Alapszabályzat olyan kitételeit, melyek kimondják, hogy az elnök feltétlenül befutó helyen, szenátori listán indul a választásokon. A numerikus érzékeltetésen túl nem foglalkozom a jogkörkiterjesztés tartalmi problematikájával, mert megítélesem szerint a fő probléma nem az, ha a formális szabályok szélesebb jogkör biztosítanak a Szövetség első emberének. A gond az, amikor a formális szabályok már nem számítanak. De erről később.)

Összefoglalva, az RMDSZ működési modellje egy erős elnöki hatalommal bíró parlamenti demokráciának felel meg. A Szövetségi Elnök szerepét és hatalmát külön kiemeli, hogy jogkörébe tartozik az SZKT összehívása. További súlyt adott az elnöki tisztségnek a Szövetségi Egyeztető Tanács összetételére vonatkozó szabályozás, mely az elnök hatáskörébe utalja annak megítélését, hogy milyen "jelentős közéleti személyiségeket" hívjon meg az ülésre.

De facto a kongresszus által megválasztott (a belső választásig ez a legerősebb formális legitimáció) elnök kezében futnak össze a legfontosabb döntési jogkörök, de az Ügyvezető Elnökség - a mindennapi tevékenység kulcsszerve - SZKT-tól való függése mégis parlamentáris jellegű ad a struktúrájának.

4. A kormányzati szerepvállalás hatása a belső parlamentarizmus kiépítésére

Mialatt a kormányzati szerepvállalás nem hozta meg a várt hasznot, a tárgyalás téma szempontjából különösképpen is kifejtette káros hatását. Mint az várható volt, a román politikai erőkkel való közös kormányzás megerősítette a Szövetség amúgy is zavaró Bukarest-centrizmusát, melyet 1990 óta a parlamenti frakció mint "túlsúlyos" tényező indukált. A frakció megítélesem szerint soha nem töltötte be azt a szerepet, amit a Kolozsvári Nyilatkozat és az autonómia-program, illetőleg az állammodell-elvű önépítkezés és működés logikai rendje szerint be kellett volna töltsön. A frakció ugyanis ebben az összefüggésrendszerben nem más, mint az erdélyi magyarság politikai akarátának *közvetítője* a román politikum (s esetleg a külföld) felé.³⁰ A követendő politika alapvonalait az SZKT hivatott megrajzolni, sorrendben pedig a Szövetségi Elnök és az Ügyvezető Elnökség, valamint a Tiszteletbeli Elnök következik. A frakció viszont több ízben - alapszabályzat-ellenesen - nyíltan vagy burkoltan szembehelyezkedett e felsőbb fórumokkal.³¹

Toró is rámutat, hogy: "*A kormányzati szerep - elsősorban a koalíciókötés körüli döntéshozatal transzparencia hiánya és az általa indukált bizalmi válság, de a kormányzástól eredő gyors döntéshozatal szükségessége és a szinte állandó koalíciós egyeztetési feladatok miatt is - hangsúlyosabbá tette a pártosodás folyamatát.*"³² Most a Szövetség kormánytisztviselői még jobban visszashorítják az erdélyi magyar politika önaritkulációjának szerveit. Az SZKT az V. kongresszus határozatainak megfelelően még az RMDSZ aktivisták kormányba delegálásának jogkörével sem bír, ez is az Operatív Tanács hatáskörébe került. Az SZKT visszahívási jogköre is csak egy utolsó pillanatban "becsempészett" indítványnak köszönhetően került be az alapszabályba. Eszerint az SZKT tagok egyharmada kérhet bizalmi szavazást az SZKT-ban az RMDSZ egyes kormánytisztviselői ellen.

A tényleges pluralizmus kialakítása tovább késik. Az autonómia-státutumok megfogalmazásával megbízott bizottságok a központi irányítás és koordináció hiányában nem működnek, a kataszter összeállítására minden valószínűség szerint nem kerül már sor, mivel a "választási törvényt" már elfogadta az SZKT. E belső norma egy éve megindult csiszolatlansága során sem került szóba az RMDSZ-hatalom részéről a kataszter kérdése.

Az 1999. február 27-i SZKT ülés név szerinti szavazással és elsőprő többséggel (egyetlen ellenszavazattal, melyet Papp Előd, csíkszeredai tanácsos adott le) döntés született arról, hogy a belső választásokat ez év novemberéig meg kell tartani. Ehhez képest most, a tervezett esemény előtt pár hónappal a Területi Elnökök Konzultatív Tanácsának ülésén a többség a halasztás mellett foglalt állást. Ugyanakkor több területi elnök jelezte: nem tudják vagy nem akarják a kongresszusi határozatnak megfelelően a választást a közvetlenség elve mentén lebonyolítani. Ha lesz is tehát belső választás, az egyrészt csak a jelenlegi RMDSZ tagok részvételével megtartott - s nem is feltétlenül közvetlen - választás lesz, másrészt minden bizonnyal csak a belső demokráciából évek óta gúnyt űző, jelenleg kormányzó RMDSZ-elit formális legitimitációját szolgálja majd.

A "belső" parlamentarizmus tehát kiüresedett, helyét egyre inkább a pártelvű belső szabályozás és működés veszi át. Hogy az egyes alapintézmények még működnek, az részint a

mindenkori fennálló rendszerek tehetetlenségének, részint pedig a Markó-Neptun egységfront óvatosságának köszönhető: amíg sok gondot nem okoz a jelenlegi struktúra, addig felesleges feszültségeket indukálni a megszüntetés kísérletével. A megőrzés viszont az újrakezdés, az újjáélesztés reményét jelenti, ami viszont csak autonomista áttörés után következhet be.

5. Perspektívák

A tavaly februári SZKT ülés óta kisparlamentünk több ízben is foglalkozott a belső választások kérdésével, legutóbb, február 19-én egy teljes ülést szentelt az ügynek. Az ülésen nem sikerült elfogadni teljes egészében a belső választások módszertanát szabályozó dokumentumot, de a körvonalak már elég egyértelműek. Azt világosan látni, hogy bár a félig elkészült szabályrendszer megengedően fogalmaz, tehát bármely megyében *lehet* közvetlen választást tartani, a helyi szervezetek többsége az ún. elektoros módszert fogja alkalmazni. Akkor viszont legfeljebb SZKT-tisztújításról beszélhetünk.

S eljutottunk ahhoz az immáron eldöntött dilemmához, melyet nem más, mint az RMDSZ mindvégig Markó Bélát támogató ügyvezető elnöke, Takács Csaba fogalmazott meg, éppenséggel arra utalva, hogy amennyiben lemondunk az "erdélyi magyar parlament" választásának közvetlenségéről, legfeljebb a testület (Szövetségi Képviselők Tanácsa) tisztújításáról beszélhetünk. Mint kiderült, a Szövetség második emberének politikai súlya nem volt elegendő ahhoz, hogy a fősodor ellenállását leküzdje. Taktikai hibát is elkövetett az Ügyvezető Elnökség, mely ahelyett, hogy a választások közvetlenségét eleve adott feltételnek tekintette volna s a megyei szervezetekkel a hogyanról tárgyalt volna, egyfajta közvélemény-kutatást tartott: kikérte a megyék véleményét arról, hogy ún. elektoros avagy közvetlen választást óhajtanak-e. S láss csodát, az "elektoros" módszer nagy többséget nyert. Ennek persze két oka van. A megyék úgy vélhették (s a később a döntéshozó testület elé került tervezetben ez így is szerepelt, csak később módosult), hogy az elektorok kiválasztásának módját ők maguk határozhatják meg, így ez egyszerre jelent fáradság- és költségkímélést, valamint a saját hatalmuk átmentését.

Ily módon eljutottunk oda, hogy immáron teljesen mindegy, hogy az RMDSZ jelenlegi vezetősége megszervez-e egy bármiként megjelölt választási procedúrát, az nem tudja betölteni azt a szerepet, amit 1993-1994 táján betölthetett volna. Akkoriban az egész állammodellt üres formalizmusnak vagy az eliték játékának igyekezett beállítani az ellendrukker bal-liberális tábor. A méltó válasz az lett volna, ha kineveznek egy elhivatott, cselekedni akaró embert belső választási biztosnak és megmutatják, mind a román hatalomnak, mind az akkor még konszenzuális elfogadottságnak örvendő belső demokrácia ellenfeleinek, hogy igenis képes az erdélyi magyar közösség saját sorsát igazgatni, képes belső demokráciát teremteni. Erre 1993 és 1995 között - a Brassói Kongresszus által előirányzott időben - minden lehetőség megvolt. A választóközönség még nem fordult el az RMDSZ-től, megvolt még egyfajta lelkesedés az emberekben a kezdeti optimizmus, a 89-es illúziók szertefoszlása dacára, amit mi sem ábrázol jobban, mint az, hogy ebben a periódusban az RMDSZ felhívására rekordidő alatt gyűlt össze félmillió aláírás a Szövetség oktatási törvényjavaslatának támogatására. A sajtót és az egyházakat is teljes mértékben fel lehetett volna sorakoztatni a gondolat mögött. A belső választás intézményesítése élő kapcsolatot jelentett volna az RMDSZ-politika és az egyre inkább leszakadó s közönyössé váló választóközönség között. A választást logikusan meg kellett volna hogy előzze az erdélyi magyarság nemzeti kataszterének összeállítása: vagyis egy olyan választási névjegyzék létrehozása, melyben minden olyan erdélyi magyar regisztrálásra kerül, aki részt kíván venni a magyar nemzeti önkormányzat építésében.

De Markó Béla és Takács Csaba egy olyan, a nemzeti értékeken nagy előszeretettel gúnyolódó s magyar elhivatottsággal felettébb nehezen vádolható bal-liberális "szakértőt", név szerint Magyarai Nándor Lászlót bízta meg ezzel a feladattal, aki az SZKT színe előtt elismerte, hogy a feladat meghaladja képességeit, de ezzel egy időben *nem* nyújtotta be a lemondását. És sajnos nem is mentették fel. Eltelt az előirányzott két év és érdemben a belső választás, valamint a magyar kataszter ügyében nem történt semmi. Ez volt az ok, amiért elvált az autonóm önépítkezést, a nemzeti önkormányzatot komolyan vevő ún. radikálisok és Markó Béla útja. A szakításhoz persze hozzájárult az elnök Neptun-ügybeli szereplése, valamint a Nagy Benedek ügyben tanúsított magatartása. 1995 májusában Markó Béla megkapta második mandátumát azzal együtt, hogy a legfontosabb kérdésekben, nem utolsósorban a belső választások ügyében nem ért el előrelépést. Érezhette tehát, hogy többséget tud a háta mögött akkor is, ha nem teljesíti a rábízott programpontokat, így a belső választások és a kataszter kérdése a következőkben zárójelbe került. Miután az RMDSZ kormányra lépett és ott is ragadt megannyi becsapatus, megalázás és eredménytelenség dacára úgy, hogy közben még saját szavának hitelét is 1998októberében odadobta a hatalom megőrzésének kedvéért, Markó állt voltaképpen az önfeladó neptuni politizálás élére. Így nem volt meglepő, hogy elnyerte a harmadik, 2003-ig szóló mandátumát is tavaly májusban.

A belső választások jelenlegi formájában való, küszöbön álló megszervezése tipikus pótcselekvés. Eredeti értelmét minden síkon elvesztette: a legitimitást nem viszi le a legbiztosabb alapig, amit pedig a civilizált világban jelenleg egyeduralkodó demokrácia-felfogás megkövetelne. Nem kapcsolja be az RMDSZ vérkeringésébe a passzív tömegeket. Nem az erdélyi magyarság választ, hanem az RMDSZ tagság. S ezzel összefüggésben nem készült el az a felbecsülhetetlen értékű adatbázis, az erdélyi magyar kataszter, mely egyszerre szolgálhatna egyfajta nemzeti szindikátusként, összehozva a magyar munkavállalót a magyar munkaadóval, továbbá választási névjegyzékként, és az anyaországi státustörvény alapjaként. E választásnak nevezett tisztújítás nem sok értelemmel bír. Legfeljebb annyival, hogy Markó Béla ezentúl nem csak az-

zal dicsekedhet, hogy az egyébként nagyrészt státusból eredően delegált és nem választott kongresszusi küldöttek többségét tudja maga mögött, hanem az úgymond "belső választás" útján létrejött erdélyi magyar parlament támogatását is. Merthogy a Markó Bélát érdekmegfontolások alapján támogató középárda cseréjére ez a választás nem lesz alkalmas, azt nem nehéz megjósolni. A középárda cseréje nélkül pedig a jelenlegi bebetonozódott RMDSZ-hatalom még így, hitelét veszelve, több mint három év kudarcos politizálás után is megrendíthetetlen.

Irodalom

A Kolozsvári IV. RMDSZ Kongresszus hivatalos anyagai (saját dokumentumgyűjtemény).

A Marosvásárhelyi V. RMDSZ Kongresszus (1997. október 3-4.) anyagai (saját gyűjtemény).

A Szövetségi Képviselők Tanácsának frakciói. RMDSZ Közlöny 1993/3.

A Szövetségi Képviselők Tanácsának Működési Szabályzata. RMDSZ Közlöny 1993/5.

Az RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának kiáltványa - 1989. dec. 25. Magyar Kisebbség 1995/1.

Az RMDSZ Nagyváradi Kongresszusának jegyzőkönyve. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség I. Kongresszusa. Szerk. Varga Gábor, kiadó: RMDSZ Bihar megyei szervezete, 1990.

Az RMDSZ Nagyváradon elfogadott programja. Uo.

Az RMDSZ Nagyváradon elfogadott alapszabályzata. Uo.

Az RMDSZ második kongresszusa - dokumentumgyűjtemény. (Társadalomelméleti Gyűjtemény, Szeged, JATE, továbbiakban TEGY)

Az RMDSZ nyilatkozata a nemzeti kérdésről. Magyar Kisebbség 1995/1.

Az RMDSZ III. Kongresszusa vitáinak szerkesztett változata. RMDSZ III. Kongresszus. Felelős szerkesztők: Bodó Barna, Somai József, felelős kiadó: Takács Csaba.

Az RMDSZ III. Kongresszusának határozatai. RMDSZ Közlöny 1993/1.

Az RMDSZ Brassói Kongresszusa által elfogadott alapszabályzata. RMDSZ Közlöny. 1993/1.

Az RMDSZ Brassói Kongresszusa által elfogadott program. RMDSZ Közlöny.

Az RMDSZ Ügyvezető Elnökségének Működési Szabályzata. RMDSZ Közlöny 1993/5. Bakk Miklós: Az RMDSZ mint a romániai magyarság önmeghatározási kísérlete 1989 után. Pro Minoritate 1996/ősz.

Az RMDSZ V. Kongresszusa által elfogadott alapszabályzat. RMDSZ Közlöny 1997. november (27. szám).

Bakk Miklós: Az RMDSZ mint a romániai magyarság önmeghatározási kísérlete 1989 után. Pro Minoritate 1996/ősz.

Balázs Sándor: A hatalomban vagy a hatalomból, megjelenés előtt. Magyar Kisebbség, 1998/2.

Birtalan Ákos: Belső választásokról és másokról eretnek megközelítésben. Magyar Kisebbség 1999/4. Borbély Imre: Merre vigyük végzetünk? Hítel 1991/13-14.

Borbély Imre: A Kolozsvári Nyilatkozat néhány vetülete. Köztársaság 1993/1, 2, 3.

Borbély Zolt Attila: Egységben a kétely. Erdélyi Napló 1996/41.

Borbély Zolt Attila: A karrieristák ugródeszkája. Erdélyi Magyarság 1997/2.

Csapó József: A nemzeti közösség autonómiája vagy a nemzeti kisebbség kiszolgáltatottsága? Magyar Kisebbség 1998/2.

Cs. Gyimesi Éva: Új kollektivizmus avagy a nemzet iránti szeretet. (Szabadság 1992. november 19.)

Cs. Gyimesi Éva: Mi történt a forradalommal? (Szabadság 1992. december 15.)

Cs. Gyimesi Éva: Kereszténység - nemzet - liberalizmus (Szabadság, 1992. december 16.; A Hét, 1993. január 8.; Köztársaság, 1993/5.; Vigília 1993/2.)

Cs. Gyimesi Éva: Félzsárnyú madár. Az autonómia-program egyoldalúsága. (Szabadság 1993. január 6.)

Esküdtétel az önrendelkezésre. RMDSZ Közlöny 1993/4.

Felhívás a nyílt párbeszédre (fontosabb aláírók: Cs. Gyimesi Éva, Fodor Sándor, Eckstein Kovács Péter, Szilágyi N. Sándor, Balla Zsófia, Fey László, Magyarai Nándor László, Bányai Péter).

Méder Zsolt: Elvi és gyakorlati szempontok a belső választások szabályozásához, megszervezéséhez és lebonyolításához. Szövetség 1994. szeptember, I. évf. 9. sz.

Niculescu Antal: Legalább megpróbáltuk... Magyar Kisebbség 1998/2.

Somai József: Nézôpont a kormánykoalícióról. Magyar Kisebbség 1998/2.

Szatmári Tibor: Együtt sikerülni fog. Magyar Kisebbség 1998/2.

Székely István: Észrevételek a belső választási törvény kapcsán. Szövetség 1994. szeptember, I. évf. 9. sz.

Tánczos Vilmos: Konszenzuseresô vagy többségi demokrácia az RMDSZ-ben (kézirat, TEGY).

Toró T. Tibor: Gondolatok az erdélyi magyarság közösségi kataszterének összeállításáról. Szövetség 1994. július.

Toró T. Tibor: Az RMDSZ koalíciós szerepvállalása: zsákutca vagy kiút egy hatékonyabb politikai érdekképviselő felé? Magyar Kisebbség 1998/1.

Toró T. Tibor: Szövetségi belső választások: egyszerű tisztújítás vagy az "erdélyi magyar parlamentarizmus" rehabilitációjának kísérlete. Magyar Kisebbség 1999/4.

Veress László: A sokszínűség látszategysége. Napi Magyarország 1998. március 4.

¹ Felvidéken és Délvidéken az egységesülő tendenciák elsősorban exogén tényezőknek köszönhetőek: Felvidéken a választási törvény módosítása terelte közös párt keretei közé a magyar érdekképviselői szervezeteket, Délvidéken pedig a posztkoszovói történelmi helyzet volt meghatározó a magyar nemzeti tanács létrejöttében. Megítélésem szerint Erdélyben a magyar közösségen belüli tudati mozzanatok voltak döntőek - tehát a magyar kollektivitás szempontjából endogén tényezők. Az etnokratikus nyomás kétségtelenül közrejátszik az egységcentrikus tudatállapot megőrzésében, de ez a többi elszakított nemzet rész esetében is fennáll.

² A kérdést részletesen elemzi Kovács Miklós *A kárpátaljai magyar politika* című tanulmánya. (Magyar Kisebbség 1996/4.)

³ A közösségi érdeket, úgy vélem, meg lehet határozni olyan tágan, hogy e definíció elfogadása ne függjön ideológiai alapállástól. Az más probléma természetesen - és ez lehet politikai opció vagy eszmeköri hovatartozás kérdése -, hogy az így meghatározott közösségi érdeket milyen mértékben veszi figyelembe egy adott politikai aktor, s hogy prioritást biztosít-e számára olyan helyzetben, amikor figyelembe vétele esetén egyéni érdekek csorbulnak. A közösségi érdek sub specie aeternitatis: a megmaradás, valamint a számbeli, gazdasági és kulturális gyarapodás.

⁴ Az ideológiai síkot azért látom feltétlenül hangsúlyozandónak, mert hamarabb fog jobb- és baloldal gazdasági kérdésekben dűlőre jutni, az állami intervencionalizmus hívei (bal) és a piac protagonistái (jobb) hamarabb fognak megegyezni egymással, mint a hagyományok erejében, az ember társadalmi beágyazottságában, szerves társadalomban gondolkodó, realiztikus emberképpel rendelkező, a nemzet és keresztény értékekre építő ideológiai jobboldal és valóságidegen kategóriákból élő, absztrakt egyénben, absztrakt államban gondolkodó, messianisztikus elhivatottságtudatával nemzeteket nyomorba sodró, antropológiai optimizmustól fűtött, vallásellenes és kozmopolita baloldal.

⁵ Ennek tudható be mindenekelőtt, hogy a szervezet szabálytalanságot szabálytalanságra halmoz: a kormányzati szerepvállalás kérdése el volt már dőlve akkor, amikor összeült a dönteni hivatott SZKT; az SZKT-t nem figyelmeztették, hogy kétharmados döntés következik, így az 1998. szeptember 30-i döntést visszaható hatállyal - éppen ez okból - érvénytelenítő szabályzat felügyelő bizottsági határozat implicit érvénytelenítette az eredeti döntést is. (Hiszen a bizottság kimondta: nem az számít, hogy szeptember 30-án megvolt a kétharmados többség, hanem az, hogy a küldötteket figyelmeztették-e a szavazás előtt a döntés soronkívülségére vagy sem.) A Vasile kabinetbe való belépésről nincs érvényes SZKT döntés, a kongresszus összeállításkor a vezetőség javaslatára az SZKT áthágtá az egyik elvi döntést, amit a Markó-párti többségű Szabályzat Felügyelő Bizottság utólag jóváhagyott az RMDSZ-en belüli jogi kultúra szegényére.

⁶ Toró ismételen jelez egy felettebb fontos történelmi mozzanatot, tételesen azt, hogy 1996 óta az RMDSZ pályát változtatott, hogy a kormányzati szerepvállalás a hivatalos program zárójelbe tételét jelentette. Lásd pl. "Az 1996-os választások és az általuk eredményezett kormányzati szerepvállalás az RMDSZ programjának szinte összes alapvető, a hosszú távú rendezést célzó stratégiai pontját vagy háttérbe szorította, vagy egyszerűen zárójelbe tette mind a retorika, mind a politikai gyakorlat szintjén." (Toró T. Tibor: *Szövetségi belső választások: egyszerű tisztújítás vagy az "erdélyi magyar parlamentarizmus" rehabilitációjának kísérlete*. Magyar Kisebbség 1999/4. 156.) Messzemenően egyetértve ezzel a megállapítással jelezném, hogy 1996-nál tovább kell visszamenni időben ahhoz, hogy a belső választások történelmi kontextusa evidenssé legyen, hogy tisztán és egyértelműen álljon előttünk, hogy a belső választások időben való megrendezésének elmaradása, s várható megcsúfolása egy karrierorientált, "pragmatikus" és az RMDSZ-en belül fokozatosan teljhatalmat kialakító elitcsoport saját öncélú hatalmi törekvéseinek következménye.

⁷ A román rendszerváltás előzményeiről és anatómiájáról Balogh László írt magyar nyelven különös felkészültséggel. (Lásd: *A ceausescui kormányzat politikai rendszere és a román rendszerváltás fontosabb összefüggései*. 1993. kandidátusi értekezés, kézirat.)

⁸ Az *RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának kiáltványa*. Magyar Kisebbség, 1995/1.

⁹ Ilyen belső összeütközés történt a magyar oktatásért 1990. február 10-én megtartandó országos szintű tüntetés megszervezésének kérdésében az Ideiglenes Intéző Bizottságon belül, mely végül azzal a döntéssel zárult, hogy minden megyei szervezet döntse el maga, hogy szervez-e valamiféle megmozdulást. Egy más típusú kollízióra példa Király Károly és Domokos Géza vitája Iliescu elnök előtt az autonómia kérdésében január elején (Király, bár akkor még bízott Iliescuban, sőt a kampány során arra szólította fel a választókat, hogy szavazzanak az exkommunista jelöltre, az autonómia mellett tört lándzsát). De említhetem a már idézett, a szervezet elnevezése körüli vitát, mely a szabályt erősítő kivétel, Katona Ádám ugyanis mindmáig a következetes autonomizmus híve és 1992-ben *Erdélyi Magyar Kezdeményezés* néven alapított platformot és pólusképző tényező.

¹⁰ A sajtó kezdettől fogva mérsékeltekről és radikálisokról beszélt, s magam is azt a törésvonalat látom (ha nem is feltétlenül e címkepáros által kifejezve) meghatározónak, amit a sajtó s a közvélemény ezalatt ért. A meghatározást azért érzem megtévesztőnek, mert a mérsékelt (valójában: önfeladó, szemellenzős) eufemisztikus, a radikális pedig megbélyegző (a "legkeményebb" "radikálisként" számon tartott Katona Ádám) platformjának (EMK) is mind meghirdetett és követett céljai, mind alkalmazott eszközei a demokratikus alkotmányosság, a jogállam általánosan elfogadott keretein belül vannak. Mindaddig még egyetlen megnyilvánulás sem idézhető egyetlen RMDSZ politikustól, mely valóban radikális programot/stratégiát foglalna össze vagy egyáltalán sejtetne (határváltoztatás/robbantások, terrorcselekmények - holott nemzetközi viszonylatban ezek egyáltalán nem lennének precedens nélküliek, sőt.).

¹¹ A *Romániai Magyar Demokrata Szövetség programja* c. dokumentumot tartalmazza a Szövetség első kongresszusáról szóló már többször idézett kötet (185.).

¹² A későbbi, 1993-as RMDSZ kisebbségi törvény megelőlegezője volt a Szöcs Géza által előterjesztett dokumentum, melyet átadtak egy Domokos Géza által dominált "szakértő bizottságnak", mely a szöveggel egyszerűen nem foglalkozott. Szöcs Géza egy idő után úgy döntött, hogy

szenátorként saját jogon nyújtja azt be a parlamentben. (A törvénytervezet megjelent a Magyar Kisebbség 1997/1-2. számában.) A parlament nem tárgyalta a dokumentumot, ahogy egyébként mindaddig, s az RMDSZ kormányzati szerepvállalásának több mint három éve alatt sem (!) tárgyalta egyetlen hasonló tárgyú törvényjavaslatot.

¹³ A helyzetteremtő politizálás híveinek de lege ferenda-típusú gondolkodása óhatatlanul a természetjogi megközelítések előtérbe állítását eredményezte. A radikális politika és jogfilozófia szerint a kisebbségeket megillető nemzeti önrendelkezési jog attól függetlenül létezik, hogy azt az elnyomó hatalom elismeri-e vagy sem.

¹⁴ Mint az idézetekből is észlelhető, az önrendelkezés-elvű politika hívei nagyrészt besétáltak a Domokos-párti politikai publicisztika által feldobott és a magyarországi média által felkarolt nyelvi csapdába, elfogadva a radikális önmeghatározást, melynek nem is oly rejtett buktatóiról már szóltam.

¹⁵ Borbély Imre megalapítója az Immanuel Kant német-magyar értelmiségi kezdeményezésnek, illetve a formálisan később életre hívott Interconfessio Társaságnak. Alelnöke a temesvári Román-Magyar Baráti Társaságnak (elnök Pordea Petru).

¹⁶ *Merre vigyük végzetűink?* Megjelent a Hitel 1991/13-14. számában.

¹⁷ Lásd a közismert Hargita megyei listahamisítási akciót.

¹⁸ Verestóy Attila, Domokos Géza jobb keze pl. úgy fogalmazott az egyik választási gyűlésen, hogy "az önrendelkezés Isten adta jogunk". (Lásd a Kolozsvári Nyilatkozat vitájának első napi jegyzőkönyvét.)

¹⁹ Itt érhető tetten igazán a helyzetben ragadó gondolkodás. Az alkotmány megszegéseként állít be egy RMDSZ vezető egy, a közösség érdekében levő elfogadás előtt álló politikai dokumentumot, holott az legfeljebb túlmutat az alkotmányon. Itt legfeljebb különböző alkotmányértelmezésekről lehet szó, és ez esetben aligha az a kötelessége egy RMDSZ politikusnak, hogy a magyarság számára közösségi haszonnal kecsegtető politikai lépésről azt bizonyítsa be, hogy az alkotmányellenes, hanem épp ellenkezőleg: becsületbeli kötelessége jogi szaktudását bevetve ennek ellenkezőjét bizonyítani.

²⁰ A nyilatkozat több sajtóorgánumban megjelent, közli például a Magyar Kisebbség 1995/1. száma is.

²¹ Magyar Kisebbség, 1995/1. 17-18.

²² Uo.

²³ Tánczos Vilmos: *"Konszenzusorientált" vagy "többségi" demokrácia az RMDSZ-ben?* (kézirat, 2.)

²⁴ Fontosnak tartom hangsúlyozottan megkülönböztetni a paletta szélét a szélsőségesektől. Az, hogy Romániában a román politikai életben a paletta mindkét szélén rendszerellenes, politológiai is szélsőségesnek tekinthető pártok vannak, nem jelenti azt, hogy a "szélső" pozíciót az erdélyi magyar közéletben ilyen szervezetek vagy személyiségek töltenék be.

²⁵ Lásd az RMDSZ-program brassói kongresszusi vitájának jegyzőkönyvét, valamint az alapszabályzat vitájának jegyzőkönyvét. *A Romániai Magyar Demokrata Szövetség III. Kongresszusa.* 67-140.

²⁶ Lásd: *Határozat szervezetünk önkormányzati modelljének alapelveiről.* RMDSZ Közlöny 1993/1.

²⁷ A közvetlenséggel kapcsolatban alighanem egy sajátos értelemzavar akadályozta a Domokos szárnyhoz tartozó küldöttek racionális döntését. A probléma abból adódott, hogy e küldöttek tartottak a teljes tagság megkérdezésétől, s nem vették észre, hogy a határozatban úgyis szerepel az, hogy az "általános tagnyilvántartásban szereplő tagok vesznek részt" a választáson. A "lehetőleg közvetlen" ily módon e passzussal sajátos önellentmondásba keveredett, melyet csak a következő, IV. Kolozsvári Kongresszus oldott fel a közvetlenség előírásával.

²⁸ Lásd RMDSZ Alapszabályzat. 1993. Uo. 176.

²⁹ Lásd: *VI. Alapszabályzat-módosító határozat a Szabályzat Felügyelő, Szövetségi Etikai és a Szövetségi Ellenőrző Bizottságokról.* RMDSZ Közlöny 1993/1.

³⁰ E gondolat sejlik fel azon 1993-as brassói alapszabályzat-módosítás mögött, mely a parlamenti csoportot a Szövetségi Képviselők Tanácsa alá rendelte azzal, hogy egyrészt a szabályzat megalkotására kötelezte (Domokos Géza elnöksége és frakcióvezetősége alatt horrible dictu még frakciószabályzat sem volt), amit az SZKT volt hivatott megerősíteni, illetve leszögezte: *"A parlamenti csoport tagjai politikai tevékenységük során érdekvédelmi döntések esetén nem határolhatják el magukat a Kongresszus és a Képviselők Tanácsa által hozott határozatoktól, és az Egyeztető Tanács elvi állásfoglalásaitól."* (RMDSZ Közlöny 1993/1.)

³¹ Legkirívóbb ezek közül az SZKT által elítélt Neptun-folyamat főszereplőinek visszasegítése pozícióikba (az 1993-as őszi parlamenti

tisztségviselő-választás alkalmával). De említhető a frakcióvezetők elhatárolódása a tiszteletbeli elnöktől az etnikai tisztogatás vitája alkalmával (1993 tavaszán), vagy pedig az a szinte felfoghatatlan tény, hogy a frakciónak csak egy része volt hajlandó elhatárolódni Nagy Benedek gyalázkodó röpiratától (1995 eleje). Nem véletlen, hogy régebbi eseteket hozok fel példaként, mivel 1995 után az egész szervezet megszűnt az állammodell szellemében működni.

³² Toró T. Tibor: *Szövetségi belső választások: egyszerű tisztújítás vagy az "erdélyi magyar parlamentarizmus" rehabilitációjának kísérlete.* Magyar Kisebbség 1999/4. 159.

- [András Péter: Hosszú távú szempontok a belső választásokról való gondolkodáshoz](#)
- [Bakk Miklós: Modellviták - rejtett stratégiák](#)
- [Borbély Zsolt Attila: A belső választások és a belső parlamentarizmus viszonyrendszere](#)
- [Fórika Éva: Amire felelküdtünk Isten és ember előtt](#)
- [Ráduly Róbert: A politikai önrendelkezésünk alapjairól, avagy a belső választásoktól az erdélyi magyar önkormányzatig](#)
- [Reiter József: Belső választások a felvidéki magyarság körében \(dilemmák és perspektívák\)](#)
- [Somai József: A demokrácia nem játékszer](#)
- [Székely István: A belső választások és az RMDSZ hatalmi szerkezetének összefüggései](#)
- [Az RMDSZ III. Kongresszusán jóváhagyott Alapszabályzat-határozat](#)
- [A belső választások alapelvei](#)
- [Határozat az RMDSZ Szövetségi Képviselők Tanácsa megválasztásáról](#)
- [Tonk Sándor: Romániai magyar magánegyetem](#)
- [Hódi Sándor: Tíz év után](#)
- [Mirnics Károly: A balkáni Janus-arc](#)
- [Győri Szabó Róbert: A nemzeti kisebbségek oktatási rendszerei Ausztriában](#)
- [Közvéleménykutatás a romániai magyarok körében](#)
- [Egyed Ákos: A román történetírás az 1848-as magyar forradalomról és a magyar-román nemzetiségi kérdéstről](#)
- [Egyed Péter: Az autonómia, az egyetem és a család kérdése az RMDSZ-programokban](#)
- [Grúber Károly: Macbethől Sean Conneryig. A skót nacionalizmus politikatörténeti vázlata](#)
- [Kovács Péter: A rodopi mufti esete a nemzetközi joggal: Kisebbségi autonómiabarát ítélet az Emberi Jogok Európai Bíróságán: magányos fecske vagy új tendencia?](#)
- [Salat Levente: Szempontok a multikulturalizmus fogalmának romániai értelmezéséhez](#)
- [Vass Csaba: Identitásválasztás és xenológia. A magyarországi Román Kisebbségi Önkormányzat választási kudarcának tanulságai](#)
- [Veress Emőd: A román parlament szerkezete](#)
- [Zsigmond Csilla: A NATO-terjeszkedés és a koszovói háború a román sajtóban \(1999. március 1. - április 30.\)](#)
- [A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája](#)
- [A magyar politikatudomány válogatott bibliográfiája](#)

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék